

Centralizovaný prístup k EIZ, jeho optimálne nastavenie pre efektívne využívanie ako nástroja pre strategické rozhodovanie alebo štvrtý rok projektu NISPEZ

Mária ŽITŇANSKÁ

Michal SLIACKY

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava, Slovenská republika

maria.zitnanska@cvtisr.sk, michal.sliacky@cvtisr.sk

INFORUM 2012: 18. ročník konferencie o profesionálných informačných zdrojoch

Praha, 22. – 24. 5. 2012

Abstrakt:

Po troch rokoch realizácie projektu NISPEZ (Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – *prístup k elektronickým informačným zdrojom* (ďalej EIZ), Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) – ako jeho riešiteľ získalo množstvo skúseností s riešením centralizovaného prístupu EIZ na národnej úrovni, ktoré sú zdrojom pre zaujímavé a podnetné námety v danej oblasti.

Hlavná časť príspevku je zameraná na zhodnotenie celkového riešenia centralizovaného prístupu k EIZ, čo prináša spoločné hodnotenie využívania EIZ, ale najmä na význam a ďalšie možnosti pre následný proces optimalizácie všetkých procesov prebiehajúcich v oblasti informačnej podpory vedy a výskumu na báze sprístupňovania EIZ.

Optimalizované nastavenie portfólia EIZ, skladby používateľských inštitúcií ako aj všetkých sledovaných procesov vytvára optimálne podmienky nie len pre efektívne využívanie EIZ, čo má priamy a výrazný dopad na podporu výskumu a vývoja v krajine, ale zároveň predstavuje aj dôležitý nástroj a podklad pre strategické rozhodovanie ako ďalej s nákupom EIZ pre vedu na výskum na Slovensku.

The Centralized Access to EIR, its Optimized Assessment to Apply it Effectively as a Tool for Strategic Decisions or the Fourth Year of the NISPEZ Project

Abstract:

After three years of implementation of NISPEZ project (National Information System promoting Research and Development in Slovakia – *Access to Electronic Information Resources* (hereinafter EIR), the Slovak Centre of Scientific and Technical Information (SC STI) – as the project solver – has been successful in obtaining experience with solving the centralized access to EIR at national level. This experience is a valuable source for interesting and inspiring ideas and challenges in this field.

The main part of the paper is focused on evaluation of the final solution of the centralized access to EIR, bringing up the common evaluation of EIR application, particularly on its importance and further possibilities for the subsequent optimization of all processes running in the field of information support to science and research development based on accessing the EIR.

The optimized assessment of EIR portfolio, composition of user institutions as well as of all followed processes, creates optimum conditions not only for the effective EIR application but having the direct and evident impact on support to science and research development in Slovakia simultaneously also as an important tool and basis for strategic decisions concerning purchase of EIR for science and research development in Slovakia.

Úvod

Projekt NISPEZ je prezentovaný na konferencii INFORUM už tretíkrát. Prvá prezentácia na konferencii bola v roku 2009, v ktorej riaditeľ Centra vedecko-technických informácií SR a hlavný manažér projektu prof. Turňa predstavil národný projekt „**Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom**“ (NISPEZ) s nenávratným finančným príspevkom z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v začiatkoch jeho

realizácie. Realizácia projektu sa viaže na obdobie rokov december 2008 až jún 2014 a celková suma nenávratného finančného príspevku je **19 881 676,23 €**. Z uvedenej sumy je **15 899 422,43 €** určených na nákup prístupov k licencovaným **elektronickým informačným zdrojom (EIZ)**. Projekt realizuje v rámci **Operačného programu Výskum a vývoj** Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR).

Prof. Turňa vo svojom príspevku *Informačná podpora výskumu a vývoja na Slovensku*¹ definoval strategický cieľ projektu NISPEZ, ktorým je vytvorenie efektívneho systému pre podporu výskumu a vývoja na Slovensku, ďalej prezentoval štyri špecifické ciele projektu a predstavil kompletne portfólio EIZ pre výskum a vývoj (VaV) na Slovensku obstarávané v rámci národného projektu NISPEZ.

V druhom príspevku (rok 2011) *Centralizovaný nákup EIZ na Slovensku. Máme šancu pokračovať?*² odborný garant Špecifického cieľa 1 (ŠC 1) projektu NISPEZ PhDr. Mária Žitňanská a koordinátor odborných aktivít (ŠC 1) Mgr. Michal Sliacky zhrnuli svoju prezentáciu do nasledujúcich tém:

- dosiahnuté výsledky projektu NISPEZ po dvoch rokoch jeho realizácie,
- najdôležitejšie výstupy projektu NISPEZ (ŠC 1),
- odborné podujatia a spoločná publicita projektu,
- spôsob a metodika hodnotenia využívania EIZ v rámci projektu NISPEZ,
- štatistické ukazovatele,
- dotazníkové prieskumy používateľov EIZ,
- výhody centralizovaného hodnotenia využívania EIZ,
- vyhľadávací portál pre vedu a výskum – scientia.sk (ŠC 2 – odborný garant Ing. Marián Vaňo, CVTI SR).

Po troch rokoch realizácie projektu NISPEZ možno konštatovať, že CVTI SR, ako jeho riešiteľ, získalo množstvo skúseností s riešením centralizovaného prístupu k EIZ na národnej úrovni, ktoré sú zdrojom pre zaujímavé a podnetné námety v danej oblasti.

Cieľom tohto príspevku je zhodnotenie celkového riešenia centralizovaného prístupu k EIZ na Slovensku. Okrem záverov konštatovaných v hodnotiacich správach, ktoré sú plánovanými výstupmi projektu NISPEZ a predkladajú sa každý rok riadiacemu orgánu – Ministerstvu školstva vedy, výskumu a športu SR, sa zhodnotenie doplnilo aj o výsledky dotazníkového prieskumu. Prieskum sa realizoval v apríli 2012 a jeho cieľovou skupinou boli gestori jednotlivých EIZ v projekte NISPEZ a zástupcovia inštitúcií zapojených do projektu.

Výsledky hodnotiacich správ spolu s tohoročným dotazníkovým prieskumom možno považovať za veľmi dôležitú spätnú väzbu a za vhodný nástroj pre hľadanie optimálneho modelu a nástroja pre strategické rozhodovanie ako ďalej pri centrálnom obstarávaní prístupov do EIZ pre VaV na Slovensku.

Z histórie zabezpečovania prístupov k EIZ na Slovenku

Prvá časť príspevku približuje spôsob, akým boli realizované prístupy do EIZ pre vedeckovýskumnú komunitu na Slovensku do konca roka 2008.

Realizácia prebiehala prostredníctvom akademických knižníc na jednotlivých vysokých školách a univerzitách, ktoré sami každoročne pripravovali a podávali na Ministerstvo školstva SR rozvojové projekty na získanie finančných prostriedkov na ich predplatné. Slovenská akadémia vied obstarávala a uhrádzala licencované EIZ pre potreby vedeckých pracovníkov osobitne z vlastnej rozpočtovej kapitoly. Išlo o formy tzv. národnej alebo akademickej konzorciálnej licencie.

¹TURŇA, J. - ŽITŇANSKÁ, M. - CVIK, O. - VAŇO, M. - KRÁLIKOVÁ, E. - BIROVÁ, D.: Informačná podpora výskumu a vývoja na Slovensku.

²ŽITŇANSKÁ, M., - SLIACKY, M., - VAŇO, M.: Centralizovaný nákup elektronických informačných zdrojov na Slovensku – máme šancu pokračovať?

Databázy sprístupňované akademickými knižnicami boli vybrané na základe rozsiahleho dotazníkového prieskumu realizovaného v roku 2000 vo všetkých akademických a vybraných vedeckých knižniciach.

Využívanie EIZ pracovníkmi vedy a výskumu na Slovensku priebežne vzrastalo, ponuka plnotextových databáz však nepokrývala všetky vedné odbory a navyše, nadstavbové nástroje na zjednodušenie prístupu k nim neboli k dispozícii vôbec, resp. boli zabezpečené na skúšobné alebo limitované obdobie a len niektorými inštitúciami.

CVTI SR nadviazalo na bohaté skúsenosti akademických knižníc a od polovice decembra 2008 začalo realizovať projekt NISPEZ. Z analýzy vtedajšieho stavu, napriek zvyšovaniu využívania EIZ, však vyplynulo, že počet abstraktových a plnotextových databáz s konzorciálnym prístupom nebol stále na dostatočnej úrovni.

Projekt posunul riešenie danej problematiky nielen do systémovej roviny, ale prispel aj k značnému rozšíreniu portfólia EIZ ako aj skladby inštitúcií prístupujúcich k EIZ. Týkalo sa to nielen centrálného financovania prístupov k EIZ, zmlúv s dodávateľmi EIZ, organizácie a vytvárania podmienok na zabezpečenie efektívnosti využívania daných EIZ, zavádzaniu nadstavbových nástrojov, ale aj trvalej udržateľnosti takéhoto riešenia prístupu k EIZ.

Súčasný stav celkového riešenia z pohľadu CVTI SR

Okrem centralizovaného obstarávania prístupov k EIZ, celkové riešenie zahŕňa aj:

- vytváranie možností pre cielenejšiu publicitu EIZ,
- organizovanie odborných podujatí, seminárov,
- centralizované sledovanie štatistických ukazovateľov využívania EIZ,
- vzájomné porovnávanie inštitúcií,
- priebežné sledovanie a hľadanie slabých článkov vo využívaní EIZ,
- optimalizácia ponuky EIZ a participujúcich inštitúcií v ďalšom období prístupu k EIZ,
- zhromažďovanie vhodných podkladov pre riadiace orgány ako nástroja pre strategické rozhodovanie.

Uvedené aktivity, ktoré sa v rámci projektu riešia centralizovane, sú podrobne spracované v každoročne predkladaných hodnotiacich správach o efektívnom využívaní EIZ, sprístupňovaných v rámci národného projektu NISPEZ vedeckej komunite na Slovensku. Doposiaľ boli spracované hodnotiace správy o využívaní EIZ v rámci projektu NISPEZ za roky 2009³ a 2010⁴. Aktuálne sa spracováva hodnotiacia správa za rok 2011. Hodnotiace správy sa stali podkladom pre optimálne nastavenie portfólia EIZ v ďalšom období realizácie projektu NISPEZ.

Optimalizácia portfólia EIZ NISPEZ

Druhá časť príspevku sa týka optimalizácie portfólia EIZ NISPEZ, ktorá vyplynula z podkladov spracovaných vo vyššie spomínaných hodnotiacich správach a uskutočnila sa v roku 2011. Výsledkom optimalizácie bola zmena portfólia EIZ NISPEZ, ako i skladby používateľských inštitúcií, ktorá bola realizovaná začiatkom roku 2012.

Vzhľadom na množstvo vynakladaných finančných prostriedkov na nákup licencií pre prístup k EIZ projektu NISPEZ, CVTI SR využíva výsledky zmapované v hodnotiacich správach na celkové hodnotenie efektívnosti využívania EIZ. Hodnotenie slúži nielen na priebežné sledovanie a hľadanie slabých článkov pre zabezpečenie plynulého efektívneho využívania sprístupnených EIZ, ale jeho výsledky boli použité aj ako podklad **pre optimalizáciu zvolenej ponuky EIZ a skladby používateľských inštitúcií v ďalšom období realizácie projektu.**

³ ŽITŇANSKÁ, M., SLIACKY, M., Efektívnosť využívania elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj: *hodnotiacia správa za rok 2009*.

⁴ ŽITŇANSKÁ, M., SLIACKY, M., Efektívnosť využívania elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj: *hodnotiacia správa za rok 2010*.

Na základe analýz, vyplývajúcich z výsledkov spracovaných v hodnotiacich správach, boli vytipované inštitúcie, pri ktorých bolo potrebné prehodnotiť sprístupňované portfólio EIZ a urobiť zmeny, resp. portfólio rozšíriť. Návrhy na zmenu boli prerokované s vydavateľmi a dodávateľmi EIZ a prekonzultované so spolupracujúcimi inštitúciami. Išlo o nasledujúce zmeny:

- rozšírenie súčasného portfólia indexov databázy Web of Science o prístup do indexu Book Citation Index (13 inštitúcií),
- rozšírenie súčasného portfólia databázy Web of Knowledge o prístup do databázy MEDLINE (18 inštitúcií),
- zrušenie prístupu k databázam platformy Web of Knowledge (CCC, ESI, JCR a WoS) pre 6 inštitúcií,
- zrušenie prístupu 11 inštitúcií k databáze Art Museum Image Gallery, ale zároveň zabezpečenie prístupu do tejto databázy len pre jednu inštitúciu (CVTI SR),
- zrušenie prístupu 1 inštitúcie k databáze IEEE/IET Electronic Library (IEL).

Aktuálne portfólio EIZ projektu NISPEZ, vid' webová stránka projektu NISPEZ (<http://nispez.cvtisr.sk/>).

Zhodnotenie celkového riešenia centralizovaného prístupu k EIZ z pohľadu zapojených inštitúcií

Pre objektívne zhodnotenie celkového riešenia centralizovaného prístupu k EIZ je potrebné zobrať do úvahy, okrem skúseností a názorov riešiteľov projektu NISPEZ, aj názory a ohlasy zastupujúce jednotlivé inštitúcie, pretože ich centralizované obstarávanie prístupov k EIZ ovplyvnilo najviac. Podstatou národného projektu je zapojenie všetkých verejných vysokých škôl, univerzít (21), niektorých vedeckých knižníc (3) a celej SAV, t. j. inštitúcií patriacich do oblasti výskumu a vývoja.

Vzhľadom na to, že do projektu je zapojených 25 inštitúcií, zásadným dokumentom pre koordináciu a vzájomnú komunikáciu projektového tímu v rámci realizácie aktivít ŠC 1 je „Konceptia koordinácie, hodnotenia a optimalizácie elektronických informačných zdrojov“ (Konceptia). Konceptia je základným dokumentom, ktorý rieši komunikáciu, úlohy, povinnosti, pracovné vzťahy a toky informácií medzi riešiteľmi projektu a všetkými jeho zúčastnenými stranami. Patria medzi ne: riadiaci a odborný personál projektu, **gestori jednotlivých EIZ** (je ich 10), ďalej **kontaktné osoby**, ktoré zastupujú jednotlivé inštitúcie a nakoniec dodávateľia e-zdrojov (viac, Konceptia, ktorá je dostupná na: <http://nispez.cvtisr.sk/>).

Tretia časť príspevku sa snaží zmapovať postoje a názory na zhodnotenie celkového riešenia centralizovaného prístupu. Pre tento účel bola zvolená forma dotazníkového prieskumu. Cieľovou skupinou, ktorá dotazník vyplňala boli gestori jednotlivých EIZ, a taktiež zástupcovia všetkých inštitúcií zapojených do projektu NISPEZ, t. j. kontaktné osoby za jednotlivé inštitúcie.

Gestori EIZ sú súčasťou riešiteľského tímu projektu NISPEZ a majú na starosti konkrétnu databázu. Zástupcovia jednotlivých inštitúcií sú spolupracovníci, ktorí zastupujú svoje inštitúcie, a zároveň sú aj oficiálnymi kontaktnými osobami pre projekt NISPEZ. Väčšinou ide o riadiacich pracovníkov akademických knižníc a tých možno považovať za kompetentné osoby, pretože majú s využívaním EIZ rozsiahle skúsenosti. Zároveň ide aj o oficiálnych zástupcov VŠ, univerzít a SAV menovaných rektormi a riaditeľmi inštitúcií zapojených v projekte NISPEZ.

Dotazníkový prieskum

Gestori EIZ projektu NISPEZ a kontaktné osoby boli v rámci dotazníkového prieskumu vyzvaní na zodpovedanie nasledujúcich otázok:

1. Ako hodnotíte centrálné obstarávanie prístupov k EIZ v porovnaní s individuálnym alebo konzorciálnym nákupom prístupov?
2. Považujete aktivity zamerané na ciele publicity organizované centralizovane za vhodný nástroj pre zvyšovanie efektivity využívania EIZ? Sú pre vás prínosom? (sem možno radiť spoločné PR materiály, web, prezentácie, príspevky, publikácie a pod.)

3. Považujete organizovanie informačných a pracovných seminárov za vhodný nástroj pre zvyšovanie efektivity využívania EIZ? Sú pre vás prínosom?
4. Ako vnímate centralizované hodnotenie efektívnosti využívania EIZ a vzájomné porovnávanie inštitúcií, ktoré EIZ využívajú?
5. Ako vnímate optimalizáciu portfólia EIZ a skladby používateľských inštitúcií v roku 2011? Bolo pôvodné portfólio EIZ na začiatku projektu NISPEZ nastavené správne?
6. Čo všetko vám centralizácia priniesla? Pozitíva, negatíva.
7. Myslíte si, že optimalizované portfólio EIZ (po roku 2011) vytvára optimálne podmienky pre podporu výskumu a vývoja (VaV) na Slovensku?
8. Myslíte si, že by mal tento centralizovaný model obstarávania EIZ pokračovať aj naďalej? Malo by byť CVTI SR jeho riešiteľom?

Na každú otázku bolo možné odpovedať výberom z troch stupňov hodnotenia: **pozitívne hodnotenie**, **neutrálne hodnotenie**, prípadne **negatívne hodnotenie**. Zároveň bol pri každej odpovedi respondentom ponúknutý priestor pre zdôvodnenie a vysvetlenie svojho hodnotenia, prípadne priestor pre slovné vyjadrenie svojho názoru, podnetu či návrhu – či už smerom k riešiteľom projektu alebo k zhodnoteniu celkového centralizovaného riešenia.

Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu a jeho výsledky

Prieskumu sa zúčastnilo 19 z 25 inštitúcií. Dotazníkový prieskum je veľmi cennou spätnou väzbou, a to jednak pre riešiteľov projektu a taktiež je aj podkladom pre hľadanie optimálneho riešenia a rozhodovania ako ďalej s centralizovaným prístupom k EIZ na Slovensku.

číslo otázky	1	2	3	4	5	6	7	8
pozitívne hodnotenie	17/19	18/19	19/19	14/19	10/19	–	14/19	16/19
neutrálne hodnotenie	2/19	1/19	0/19	5/19	7/19	–	4/19	3/19
negatívne hodnotenie	0/19	0/19	0/19	1/19	2/19	–	0/19	0/19

Tabuľka č. 1 – vyhodnotenie dotazníkového prieskumu.

Z výsledkov dotazníkového prieskumu, rovnako ako aj zo skúseností riešiteľov projektu NISPEZ, jednoznačne vyplýva, že CVTI SR možno považovať za inštitúciu, ktorá má mandát a dostatočné skúsenosti s centralizovaným riešením prístupov k EIZ na národnej úrovni. Je predpoklad, aby tento model mohol úspešne pokračovať v rovnakej forme aj v budúcnosti. Z výsledkov ďalej vyplynulo, že žiadna z oslovených inštitúcií **nie je proti centralizovanému riešeniu prístupov k EIZ** a taktiež nie je proti tomu, aby tento model pokračoval a aby jeho riešiteľom bolo CVTI SR (otázka č. 1 a č. 8).

Za veľmi dôležitú spätnú väzbu zo strany zúčastnených inštitúcií možno považovať odpovede na otázky č. 2 a č. 3.

Z odpovedí možno konštatovať, že **spoločne organizovaná a cielená publicita je vnímaná pozitívne a je považovaná za prínos**. V tomto ohľade zaznelo množstvo pozitívnych ohlasov na adresu riešiteľov projektu. Tak isto niet pochýb o tom, že na zvyšovanie efektivity práce s EIZ má veľký vplyv aj organizovanie informačných a pracovných seminárov zameraných na prácu s EIZ.

Spoločná publicita EIZ je veľmi dôležitá pre informovanie vedeckovýskumnej komunity na Slovensku, jednak o projekte NISPEZ ako takom, ale najmä o samotných EIZ a o možnostiach, ktoré prinášajú, o bezproblémovom orientovaní sa v ponukách EIZ inštitúcií, ako aj o ich efektívnom využívaní. V rámci projektu bolo navrhnutých viacero typov **materiálov publicity**, napr. webová stránka projektu NISPEZ (<http://nispez.cvtisr.sk/>), sprievodcovia jednotlivými databázovými kolekciami v printovej verzii, plagáty, roll-upy, záložky, skladačky, ale aj používateľské manuály k využívaniu jednotlivých EIZ a pod. Medzi najčastejšie aktivity, ktoré zohrávajú pozitívnu úlohu, možno zaradiť aj mediálne prezentácie (TV diskusie, rozhovory, novinové články a pod.), prezentácie na odborných seminároch, konferenciách, v odborných periodikách a pod.

Stále pozitívne, aj keď menej presvedčivo, vyznieva spätná väzba smerom na **spoločné hodnotenie využívania EIZ** (otázka č. 4). Niekoľko respondentov ho vnímalo neutrálne, či dokonca negatívne.

Aktuálne – už tretí rok po sebe – sa v rámci projektu NISPEZ postupuje rovnakou metodikou pri vyhodnocovaní využívania EIZ.

Spoločné (centralizované) hodnotenie efektívnosti využívania EIZ je veľmi dôležitou zložkou projektu. Spočíva na jednej strane v pravidelnom sledovaní a **vyhodnocovaní štatistických údajov** využívania jednotlivých EIZ, na strane druhej, prostredníctvom **dotazníkových prieskumov spokojnosti používateľov sleduje** požiadavky, potreby a mieru spokojnosti pracovníkov VaV s portfóliom EIZ sprístupňovaným v rámci projektu.

Na dokreslenie obrazu o tom, aký reálny dosah na VaV má efektívne využívanie EIZ, sa v rámci hodnotenia rámcovo sleduje aj úroveň publikačnej činnosti cieľovej skupiny pracovníkov VaV. Riešitelia projektu sa v rámci hodnotenia ďalej zaujímajú aj o celkové postavenie Slovenska v hodnotení publikačných aktivít VaV komunity vo svete.

Kritici ako dôvod uvádzajú, že spoločné hodnotenie využívania EIZ, založené na štatistikách, má svoje slabiny a nemožno ho považovať za úplne objektívne, resp. štatistiky by nemali byť hlavnou podstatou hodnotenia.

Niekoľko neutrálnych, či dokonca negatívnych názorov, sa objavilo aj pri hodnotení optimalizácie portfólia EIZ NISPEZ a zmeny skladby používateľských inštitúcií. Optimalizácia prebehla ako centrálna aktivita v roku 2011 (otázka č. 5).

Najčastejšie však išlo o hlasy inštitúcií, ktorých sa optimalizácia dotkla priamo a od roku 2012 im boli zrušené prístupy k vybraným databázam⁵.

Pre riešiteľov projektu je dôležitá spätná väzba smerom aj na samotné portfólio EIZ, ktoré je aktuálne po optimalizácii na Slovensku pre VaV komunitu dostupné. Tu sa má na mysli spätná väzba zástupcov inštitúcií, nie samotných pracovníkov VaV komunity. Väčšina respondentov ho hodnotí pozitívne, niekoľko respondentov neutrálne (otázka č. 7).

Respondenti mali možnosť v rámci jednej z otázok dotazníka vyjadriť aj svoj názor centralizáciu ako takú a vyjadriť pozitíva a negatíva. Otázka č. 6, závery zo spracovaných dotazníkov boli použité pri celkovom zhrnutí centralizovaného prístupu.

Centralizovaný prístup ako nástroj pre strategické rozhodovanie – zhrnutie

Z výsledkov dotazníkového prieskumu (najmä voľné odpovede) a zo skúseností CVTI SR možno zhrnúť pozitíva a negatíva celkového centralizovaného riešenia prístupov k EIZ a dospieť k určitým záverom, ktoré by mohli predstavovať vhodný podklad pre strategické rozhodovanie o ďalšom postupe pri zabezpečení prístupov k EIZ na Slovensku. Tie možno zhrnúť do blokov ako pozitíva a negatíva riešenia.

Pozitíva

Centralizácia zabezpečenia prístupov k EIZ v prvom rade napomáha akademickým knižniciam tým, že im odbúrava náročnú agendu súvisiacu so získavaním finančných prostriedkov na nákup licencií pre prístup k EIZ. Medzi ďalšie najvýznamnejšie argumenty pre zhodnotenie centralizovaného zabezpečovania prístupov k EIZ možno považovať:

- rozšírenie portfólia EIZ – či už po obsahovej stránke, ale aj vo vzťahu k počtu inštitúcií, v ktorých sú EIZ dostupné,
- lepšia vyjednávacía pozícia zo strany CVTI SR – ako centrálného obstarávateľa smerom k dodávateľom a vydávateľom EIZ pri kúpe licencií pre prístup k EIZ. Pričom z tejto pozície možno ľahšie dohodnúť konzorciálne a iné zľavy, výhodnejšie podmienky, lepšiu podporu dodávateľa a pod.,

---

⁵ ŽITŇANSKÁ, M. – SLIACKY, M. Optimalizácia portfólia EIZ NISPEZ: návrh.

- silnejšia pozícia CVTI SR – ako centrálneho obstarávateľa smerom na dodávateľov a vydávateľov EIZ v prípade neplnia zmlúv, vybavovania reklamácií, sťažností, zmien a pod.,
- ušetrený čas, energia a financie pri obstarávaní vlastných licencií,
- menšia záťaž na dodávateľov pri kontakte na jedného ústredného partnera,
- spoločná publicita, jej finančné a personálne zabezpečenie,
- spoločne organizované semináre a podujatia,
- možnosť využívať spoločne a centrálne spravovaný vyhľadávací portál pre vedu a výskum – scientia.sk,
- spoločné hodnotenie, porovnávanie inštitúcií pri využívaní EIZ a spoločné hľadanie slabých článkov a pod.

Negatíva

Objektívne možno priznať, že centralizácia nie je riešenie, ktoré zákonite musí vyhovovať všetkým zúčastneným stranám zapojeným do projektu NISPEZ. Centralizáciou napr. strácajú inštitúcie, ktoré už pre využívanie EIZ v minulosti robili a stále robia vlastné aktivity a činnosti, mali rozpracované materiály publicity, organizovali vlastné semináre a iné aktivity na zvyšovanie využívania EIZ a pod.

Centralizácia ďalej núti klásť dôraz na to, aby si vedenia VŠ a univerzít uvedomovali, že aj napriek tomu, že teraz sa za EIZ zo strany inštitúcií neplatia finančné prostriedky, EIZ – ako také – nie sú zadarmo. Občas potom hrozí, že v takomto prípade vzniká prirodzene pasivita, ktorá nestimuluje zdroje EIZ využívať, skôr naopak – vzniká pocit, že ide o stav, ktorý tu je a vždy bude taký, že EIZ „sa obstarajú“ centrálne.

Ďalšie negatíva možno zhrnúť heslovite:

- neustále narastajúca byrokracia a administratívna záťaž spôsobená podmienkami prijímania nenávratných finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ,
- zdĺhavý a administratívne náročný proces verejného obstarávania pri kúpe licencií pre prístup k EIZ,
- centralizované hodnotenie efektivity využívania EIZ a vzájomné porovnávanie inštitúcií (ide o požiadavku vyplývajúcu z projektovej dokumentácie a požiadavku riadiaceho orgánu),
- objektivizovanie štatistických ukazovateľov využívania EIZ prostredníctvom portálu pre vedu a výskum – scientia.sk, ktoré vďaka tomu, že portál slúži pre všetkých 25 inštitúcií, nedokáže identifikovať štatistiky využívania EIZ a priradiť ich správne jednotlivým inštitúciám – čo sa môže opticky javiť tak, že niektorým inštitúciám štatistiky využívania EIZ klesajú,
- personálne zabezpečenie všetkých aktivít a činností v rámci centralizovaného riešenia zo strany CVTI SR ,
- negovanie výsledkov vlastnej práce v jednotlivých inštitúciách a pod.

Centralizované riešenie – vhodný model?

Zo skúseností riešiteľov projektu NISPEZ a z výsledkov dotazníkového prieskumu možno vytvoriť predstavu, ako by mal vyzeráť vhodný model centralizovaného zabezpečenia prístupov k EIZ na národnej úrovni. Vychádzajme z predpokladu, že centralizovaný prístup, ako taký, sám o sebe prináša viac pozitív a je hodnotený zúčastnenými stranami kladne.

Konkrétne závery autorov príspevku

- zachovať centralizované obstarávanie prístupov, ktoré by riadila (riešila) jedna veľká inštitúcia (najlepšie CVTI SR),
- CVTI SR by aj naďalej rokovalo s dodávateľmi a vydávateľmi, uzatváralo zmluvy o prístupe k EIZ pre ďalšie obdobia,
- spracovať návrh riešenia na zabezpečenie celoplošného modelu financovania prístupov k EIZ, t.j. vytvoriť konzorciálne prístupy, na ktorých by sa alikvotnou časťou podieľali zapojené inštitúcie, zvyšok by sa získaval z iných zdrojov (ako napr. štátny rozpočet MŠVVaŠ SR alebo EÚ projekty, granty a pod.),
- spoločná publicita, ale len do tej miery, aby to bolo pre zapojené inštitúcie výhodné,

- nastavenie systematického zabezpečovania seminárov o práci s databázami formou pracovných a informačných seminárov, jednak organizovaných CVTI SR, ale zároveň aj stimulovať inštitúcie pre organizovanie vlastných podporných a vzdelávacích podujatí,
- spoločné hodnotenie využívania EIZ a porovnávania inštitúcií založené na jednotných štatistických ukazovateľoch, ktoré by boli akceptovateľné pre všetkých,
- odbúranie zbytočnej byrokracie v prípadoch, kde to nie je nevyhnutné,
- väčšia zaangažovanosť jednotlivých inštitúcií na výbere EIZ v portfóliu konzorciálnych nákupov, resp. na zmenách v portfóliu EIZ a v skladbe inštitúcií,
- vytvorenie poradného orgánu zloženého zo zástupcov jednotlivých zapojených inštitúcií.

Pri výbere databáz do portfólia EIZ NISPEZ sa významne prihliadalo na požiadavky jednotlivých zapojených inštitúcií, preto možno skonštatovať, že súčasné portfólio sprístupňovaných EIZ je vhodným základom pri zabezpečovaní informačnej podpory VaV na Slovensku, avšak v prípade špecifických požiadaviek na užšie profilované EIZ, sú jednotlivé univerzity, vysoké školy alebo vedecké pracoviská stále odkázané na to, aby na ich požiadavky na EIZ boli naďalej alokované finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu. Ostáva na ich vlastnom rozhodnutí, čo je optimálne zabezpečiť pre VaV komunitu, ktorej poskytujú informačnú podporu.

Záver

Na záver možno skonštatovať, že centralizované riešenie – vzhľadom na limitované finančné prostriedky – nemôže obsiahnuť všetky špecifické požiadavky jednotlivých VŠ, univerzít, SAV a vedeckých knižníc k plnej spokojnosti informačného zabezpečenia. Dôležité však je, že prevažujú pozitíva popísaného riešenia a pri eliminácii negatív je možné nastaviť vhodný model riešenia prijateľný všetkými stranami.

Centralizovaný model riešenia konzorciálnych prístupov k EIZ pre vedecko-výskumnú komunitu na Slovensku znamená značný posun v sprístupňovaní obrovského množstva hodnoverného vedeckého obsahu používateľom. Centralizované riešenie napomáha aj akademickým knižniciam odbúraním náročnej agendy súvisiacej so získavaním finančných prostriedkov na nákup licencií pre prístup k EIZ, a čo je najdôležitejšie, zároveň je aj prospešné pre koncových používateľov EIZ.

Zodpovednosť za adekvátne využívanie EIZ spočíva aj na pleciach jednotlivých inštitúcií, ktoré sú ich primárnymi prijímateľmi. Je potrebné vyvinúť maximálne úsilie, aby boli EIZ využívané efektívne a aby boli skutočnou podporou pre vedecký výskum, bádanie a univerzitné vzdelávanie na Slovensku. Vysoké školy, univerzity a vedecké pracoviská by sa mali snažiť stimulovať vedeckých pracovníkov k tomu, aby sa využívanie EIZ stalo ich potrebou pravidelne a systematicky využívať informačné zdroje pri riešení výskumných úloh. Knižnice na tomto poli môžu vyvíjať maximálne úsilie, potreba využívania EIZ však musí vychádzať zo strany samotnej VaV komunity, v prípade, že chce robiť kvalitný výskum.

Ako už bolo skonštatované, je potrebné posilniť pozitíva, eliminovať negatíva a využiť dané riešenie pri strategickom rozhodovaní ako ďalej po roku 2014, kde je financovanie zabezpečené „do poslednej klapky projektu“, resp. využiť všetky poznatky na riešenie tam, kde sa konzorciálny prístup osvedčil a je potrebné ho finančne podporiť alebo nastaviť.

Zoznam bibliografických odkazov

Citovaná literatúra

1. TURŇA, Ján – ŽITŇANSKÁ, Mária – CVIK, Oleg – VAŇO, Marián – KRÁLIKOVÁ, Eva – BIROVÁ, Daniela: Informačná podpora výskumu a vývoja na Slovensku. INFORUM 2009, 15. ročník konferencie o profesionálnych informačných zdrojoch. 27. – 29. máj 2009, Praha, VŠE, 2009. [cit. 2012-04-23].
Dostupné na internete: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2009/sbornik/78/>.

2. ŽITŇANSKÁ, Mária, SLIACKY, Michal, VAŇO, Marián. Centralizovaný nákup elektronických informačných zdrojov na Slovensku – máme šancu pokračovať?
In: INFORUM 2011 : sborník ze 17. ročníka konference o profesionálních informačních zdrojích [online]. Praha, 24.-26. května 2011. – Praha : AIP, 2011. – nestr. [cit. 2012-04-23].
Dostupné na: <http://www.inforum.cz/cs/sbornik/>
3. ŽITŇANSKÁ, Mária – SLIACKY, Michal: Efektívnosť využívania elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj: Hodnotiaca správa za rok 2009. Hodnotiaca správa je vypracovaná v rámci realizácie národného projektu Národný informačný systém prístup k elektronickým informačným zdrojom – špecifický cieľ 1 projektu (aktivita 1.1; etapa č. 4), Bratislava : CVTI SR 2010, 27 s., 3 prílohy.
4. ŽITŇANSKÁ, Mária – SLIACKY, Michal: Efektívnosť využívania elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj: Hodnotiaca správa za rok 2010. Hodnotiaca správa je vypracovaná v rámci realizácie národného projektu Národný informačný systém prístup k elektronickým informačným zdrojom – špecifický cieľ 1 projektu (aktivita 1.1; etapa č. 4), Bratislava : CVTI SR, 2011, 13 s., 10 príloh.
5. ŽITŇANSKÁ, Mária – SLIACKY, Michal: Optimalizácia portfólia EIZ NISPEZ: návrh. Dokument Optimalizácia portfólia EIZ NISPEZ: návrh je vypracovaná v rámci realizácie národného projektu Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom, konkrétne v rámci Špecifického cieľa 1 (ŠC 1) projektu (aktivita 1.1; etapa 4). Bratislava : CVTI SR, 2011, 21 s., 2 prílohy.

Odporúčaná literatúra

1. ŽITŇANSKÁ, Mária , SLIACKY, Michal, VAŇO, Marián, KRÁLIKOVÁ, Eva.: NISPEZ – dva roky sú za nami, čo ďalej? *Zborník z 36. medzinárodného informatického sympózia, konaného v Starej Lesnej – Vysoké Tatry 9. – 12. 5. 2011* [online]. Stará Lesná – Vysoké Tatry : Kongresové centrum Academia , 2011. [cit. 2012-04-23]. Dostupné na: <http://vili.uniba.sk/AK/INFOS2011.pdf>.
2. BIROVÁ, Daniela – ŽITŇANSKÁ, Mária: Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom In: INFOS 2009 : zborník príspevkov z 35. medzinárodného informatického sympózia INFOS 2009. Pamäťové inštitúcie v digitálnom prostredí. Stará Lesná 27. – 30. apríla 2009. 1. vyd. – Bratislava : Spolok slovenských knihovníkov, 2009. – ISBN 978-80-969674-3-8. - S. 9 – 19.
3. BIROVÁ, Daniela - ŽITŇANSKÁ, Mária: Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom. In: ITLib. Informačné technológie a knižnice. – ISSN 1335-793X. - Roč. 13, č. 1 (2009), s. 20-29. [cit. 2012-04-23]. Dostupné na: <http://www.cvtisr.sk/itlib/arch2009.htm#1>.
4. ŽITŇANSKÁ, Mária: Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom. In: Bulletin Slovenskej asociácie knižníc. – ISSN 1335-7905. - Roč. 17, č. 1 (2009), s. 10-15[cit. 2012-04-23]. Dostupné na: <http://www.sakba.sk/bulletin/?rok=2009&cislo=1>.